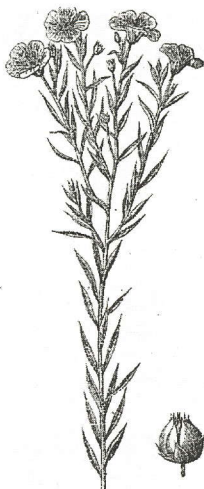

Hørdyrkning og -bearbejdning

Hør er en tekstilplante. Det er vedtaverne i stænglen som anvendes. Kvinderne lagde megen vægt på, at der blev sået en plet med hør så forudsætningen for, at der kunne væves linned, var i orden. (På latin hedder Alm.Hør: *Linum usitatissimum* .

Artsbetegnelsen betyder: "Meget nyttig". Hør kaldtes også tidligere: "Lin", jfr. Linned, Lingeri, Linolie, Linolium)

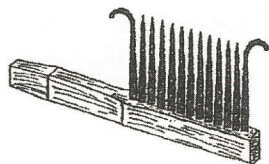

Alm. Hør. Til højre Kapselen af samme.

Såning, risning, lugning

Om **såningen** af hør i Holtug på Stevns har den lokalhistorisk-topografiske forfatter Thorkild Gravlund i 1908 indberettet til Dansk Folkemindesamling (hvorfra der er erhvervet en fotokopi): "*Naar Hørren skal saas, følger Mand og Kone. Manden kaster Frøene ud. Og mens Konen gaar svinger hun Foden saa højt op, hun kan - thi saa høj vil Hørren blive. Nulevende Gmd. H.P. Frederiksens Forældre i Holtug gjorde saaledes.*" Herunder tilføjer indberetteren: "*Jeg forbeholder mig første Ret til Gengivelse heraf i Billede som Vignet til Sjællands Karakteristik. Saavidt jeg skønner kan Skikken nemlig kun forenes med sjællandsk ikke med jysk Værdighed.*" Fra Fyn kendes skikken med at kvinderne "risede" hørren ved at sætte grønne ris af Hyld ud i hørren Sct.Hansaften for at beskytte den mod heksene som fløj til Bloksbjerg den aften. "*Risene skulle have den længe pigerne ønskede på hørren*" (O. Højrup). Når lange hørplanter siden væltede for vejr og vind kunne man sige at det var kvindernes egen skyld. De havde riset for højt!!

Før høsten skulle hørstykket **luges**. Det foregik med håndkraft og forsigtighed, så der ikke blev trådt for mange af de bredsåede planter ned.

Knevle med jernkam

Ruskning, vejring, knevling

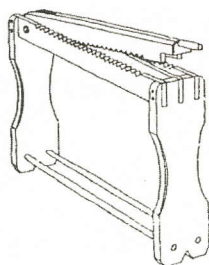
Når hørplanterne på marken var afblomstret og frøkapslen bleven gul, blev de **rusket** (dvs. rykket op med rod) og lagt til **vejrning** (tørring). Siden blev de bundet i neg og sat i hobe indtil kornhøsten var overstået. Efter forsigtig hjemkørsel, så frøene ikke dryssede af, skulle frøkapslerne (knevlerne)

med hørfrøene **knevles** (ribbes af stænglerne) gennem en "knevle" (hørrive), hvis skaft blev sat ind i et hul i en stolpe i loen.

Rødning, vejring

Dernæst skulle stænglerne **rødes** for ved en begyndende forrådnelsesproces at få opløst stænglernes barklag. Hørstråene blev enten lagt en tid i vand i en dam eller bredt ud i en eng, hvor der faldt dug. Vandrødning gav hvid hør. Markrødning grå.

Det var karlenes arbejde at håndtere den slimede, ildelugtende hør i vand-rødningsprocessen, hvorefter pigerne bredte den ud til **vejring** (tørring). Ved markrødning klarede pigerne selv at vende hørren nogle gange med et "halmtræ" (en kløftet gren). Når hørstænglerne var blevet så tørre, og barken (skæven) gik løs ved knækning, blev de revet sammen, bundet i neg og bragt i hus.

Bryde til hørbehandling°

Tørring, brydning

Når den videre bearbejdning skulle foretages kunne en professionel "hørmand" evt. træde til. Nu skulle hørstænglerne **varmetørres** i en "hørovn" eller almindeligvis over en udendørs "hør grav", for de skulle nu være så knastørre, at barklaget blev så sprødt, at det sprang i stykker ved den umiddelbart efterfølgende **brydning** (knusning) i en "bryde", hvor man tog et bundt (en "lok") af den varme, knastørre hør og gennemhakkede den mellem brydens kæber så barken knustes og dryssede af som "skæver". Til

arbejdet kom der ofte en halv snes hjælpere fra de omkringliggende gårde med hver deres bryde. Det udformede sig som et muntert "**brydegilde**" med godt traktement dagen igennem og evt. en afsluttende dans..

Skættefod og skættehånd til hørbehandling°

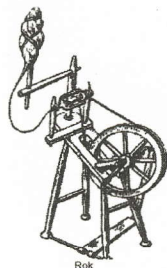
Skætning, hegling

De nu smidige, bruede hørbundter blev bundet i små knipper og sat et tørt sted til den skulle **skættes** for at fjerne de sidste skæver. Det kunne foregå om vinteren; indendørs i en vognport eller for åben ladeport, så der faldt et godt lys på arbejdsstedet. Det var kvindearbejde. Fællesarbejde, som byens piger blev indbudt til. En lok hør blev lagt over overkanten af en "skagefod" og den udragende ende af hørlokken blev slået med en flad "skagehånd" således at skæverne og en del korte taver, "skættefaldet", som der bl.a. kunne snos reb af, blev slået af. Det gav ømme arme og støv og kradsende skæver overalt, men snak og fjas og det efterfølgende "**skagegilde**" har gjort det lettere at

komme igennem. Lillepigen og husmoderen klarede aftenmalkningen så storpigen ("skagepigen") kunne deltage i skagegildet. Mændene havde klogeligt holdt sig væk fra dette overstadige kvindeselskab, hvis ikke ligefrem en professionel "skættemand" eller "hørsvinger", som brugte en "skættmaskine" med roterende vinger, havde overtaget arbejdet. De efter skagningen tilbageværende lange, bløde hørtaver skulle herefter kæmmes gennem en **hegle**. Man slog en lok ned på hegletænderne og "heglede den igennem". Tilbage i hånden fik man til sidst de lange, bløde, blanke hørtaver, mens de grove og kortere taver, "blåren", blev siddende i heglen. Hørlokkerne samledes i "dukker" som kunne bindes i pyntelige krans. Blårene blev samlet i bundter.

Spinding

Så manglede spindingen. Uld skulle spindes før jul, mens hørren gerne skulle vente til efter Hellig 3 Konger, for som et gammelt ordsprog sagde: *"Hør bliver til Silke, men Uld til Muld ved at gjemmes"*. Erfaringen viste, at taverne kunne opsuge fugtighed fra luften og derved genvinde noget af den smidighed de mistede ved den kraftige tørring før brydning.

Indtil slutningen af 1800-tallet var det almindeligt på gårdene selv at spinde sit garn. Det hørte til husmoderens arbejde. Holdt man pige havde madmoder en forpligtelse til at lære pigen at spinde. *"Det er bedre, at en tråd er fordærvet, end at en pige er ulært"*, sagde man. Når pigen havde lært at spinde uld, skulle hun øve sig på skættefaldet. Derefter på blåren fra grovheglen og så blåren fra finheglen. Dette øvede hun sig på 4-5 år før hun fik lov at prøve hørren. Vanskeligst var det at spinde den tråd, der skulle anvendes til sytråd. Hvis der var ujævnheder på tråden var det vanskelig at trække den gennem tæt lærred. - Så, som Th. Gravlund fortæller fra Sydøstsjælland: *"Lillepigen spandt Skættefaldet, Storpigen Blaarene, men Husmoderen Hørren"*. Og, da tilbageværende skæver i de grovere garnkvaliteter kunne få det deraf vævede lærred til at kradse afsindigt: *"Af Skættefaldet fik Drengen Skjorte, af Blaarlærred Karlen, af Hørlærred Manden"*

Vaskning og blegning

"Når hørren var spundet, skulle den bleges. Først blev garnet **vasket** i askelud. Garnet blev lagt i et kar og over karret spændte man et klæde. Man lagde fin, ren aske (bøgeaske var det bedste) på klædet. Så blev der hældt kogende vand på asken, så vandet blev siet ned over garnet. Vandet blev tappet af og igen hældt igennem askeklædet. Dette gentog man mange gange. Derefter blev garnet banket godt igennem med et banketræ, en "tærskel". Når garnet var skyllet, blev det hængt på et stativ til **blegning**. Man satte stativet, så det kunne ses fra vejen; man måtte godt se, at her boede en flittig kone." - fortæller man fra Hørvævmuseet på Krengerup.

Hør dyrkningsarealets nedgang i Danmark

Det store arbejde med hørrens bearbejdning gjorde, at hørdyrkning til hjemmeforarbejdning ophørte 1870-90. Den hjemmeavlede hør afløstes dels af importeret bomuld, dels af billig, men god baltisk hør, der blot skulle hegles før spinding kunne finde sted, men fabriksvævet linned og udenlandsk bomuldstøj var både bedre og billigere og bl.a. en tiltagende og mere lønsom dyrkning af rodfrugter lagde beslag på arealerne.

Læs mere i:

Ole Højrup: "Landbokvinden". Nat.Mus. 1966 s.200 ff (ill.)

V.J.Brøndegaard: "Folk og flora", R&B 1987 Bd.2 s.299 ff. (ill.)